

Karakterer på barneskolen

Innledning

Forslaget om karakterer fra 5. klasse var et av de mest omtalte og diskuterte temaene i valgkampen 2013. Både Høyre og Fremskrittspartiet har programfestet at de ønsker en ordning med karakterer fra 5. klasse. Forslaget har imidlertid møtt hard motstand fra resten av det politiske Norge, inklusive samarbeidspartnerne på borgerlig side, Venstre og KrF.

En Respons-undersøkelse om lærernes holdninger til karakterer på barnetrinnet, utført på oppdrag fra Utdanningsforbundet, viser at 71 prosent av lærerne på barnetrinnet er negative til skriftlige karakterer fra 5. klasse.¹ Et relativt samlet «kommentariat» har også vært svært kritisk innstilt til forslaget fra Høyre og Frp. Kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen har allerede gått langt i å vrake sitt eget partis forslag. Røe Isaksen har, overfor VG, garantert at det ikke blir innført karakterer i barneskolen i hans tid som skolestatsråd, men har åpnet for at kommuner kan få ja til forsøksordninger med karakterer fra 5. klasse.² Også dette har møtt mye motbør, og Arbeiderpartiets Trond Giske har eksempelvis kalt det "snikinnføring av karakterer" på barneskolen.³

Dette notatet har til hensikt å undersøke noen av argumentene for karakterer på barneskolen. Fra debatten får man inntrykk av at et entydig fagmiljø er uenig i forslaget, at forskningen er klar på at karakterer er negativt, og at det kun er Høyre og Frps karakteriver som taler for.

Stemmer dette? Finnes det ingen faglig begrunnede argumenter som taler for karakterer på barneskolen? Eller er argumentene mot karakterer på barneskolen overdrevet?

Hovedargumentene

Grovt sett har hovedargumentet for og mot karakterer på barneskolen vært følgende:

- Hovedargumentet *mot* karakterer er at det vil virke demotiverende på faglig svake elever.
- Hovedargumentet *for* karakterer er at det vil skape en mykere overgang fra en karakterfri barneskole til en ungdomsskole med karakterer i nær sagt alle fag.

Ingen av argumentene utelukker egentlig hverandre. I stedet virker begge argumentene plausible. En dårlig tilbakemelding, enten den kommer i form av en tallkarakter eller en skriftlig vurdering, er selvsagt lite motiverende i seg selv. Ettersom en dårlig tallkarakter er en mer håndfast og eksplisitt bedømmelse enn en skriftlig vurdering, der kritikken kan gjemmes bort i penere formuleringer, er det ingen urimelig antakelse at tallkarakterer kan være ekstra demotiverende. Samtidig er det en mer enn rimelig antakelse at en innføring av tallkarakterer i noen fag de siste årene på barneskolen vil kunne gjøre elevene mer forberedt på vurderingsformen på ungdomsskolen.

Fra debatten kan man få inntrykk av at problematikken omkring karakterer på barneskolen kun handler om å veie disse hensynene mot hverandre. Problemstillingen har imidlertid flere dimensjoner enn det som har vært mest fremme i den offentlige debatten.

Vurderingskompetanse

Både norsk og internasjonal forskning har kritisert den norske skolen for å ha en dårlig tilbakemeldingskultur. I Stortingsmelding nr. 31 (2007-2008), Kvalitet i skolen, skrev Kunnskapsdepartementet følgende:

Tilbakemeldinger som fremmer læring og mestring, ser generelt ut til å ha vært en mangelvare i grunnopplæringen. Evalueringen av Reform 97 avdekket en kombinasjon av bruk av allmenn ros og fravær av eksplisitte og klare faglige standarder som et klart trekk i arbeidet på barnetrinnet.⁴

Elevundersøkelsen i 2009 viste at kun tre av 10 elever i 5. klasse svarte at de fikk tilbakemelding fra læreren på hva de kunne gjøre bedre, i ett eller flere fag.⁵

I sin første tale til Utdanningsforbundet som kunnskapsminister, la Kristin Halvorsen spesiell vekt på at tilbakemeldingene fra lærer til elev måtte bli mye bedre. Hun fikk støtte fra avtroppende nestleder i Utdanningsforbundet, Per Aahlin, som påpekte følgende:

Skolen er preget av en dårlig tilbakemeldingskultur på alle nivåer. Elever får dårlig tilbakemelding på sitt læringsarbeid. Lærere får dårlig tilbakemelding på sitt arbeid.⁶

Flere studier understøtter dette. Prosjektet "Refleksjonsbaserte lærarmapper som reiskap for utvikling og vurderingskompetanse", er finansiert av Norges Forskningsråd gjennom programmet Praksis FOU og Høgskolen i Stord/Haugesund. Gjennom analyse av samspill i klasserommet og lærernes muntlige og skriftlige refleksjoner, konkluderer Knut Steinar Engelsen, Tord Eide og Bjørn Meling blant annet med at faglig sterke elever får mer faglig orienterte tilbakemeldinger enn faglig svake elever. Med utgangspunkt i prosjektet skriver Engelsen, Eide og Meling følgende i en tekst til bladet Spesialpedagogikk:

Undersøkinga gir ein klar indikasjon på at fagleg sterke elevar har vesentleg meir fagleg dialog med læraren enn kva som er tilfelle med fagleg svake elevar. I dette ligg også at det i mindre grad blir stilt faglege krav til dei svake elevane. På den andre sida ser det ut for at dei fagleg svake elevane får meir av det vi vil kalle sosialpedagogiske tilbakemeldingar, ala "Godt jobba", "Kjempebra!". Denne tendensen er merkbart klarare i teoretiske fag enn i praktiske (...). Dersom vi skal legge til grunn forskinga som viser at kvaliteten på dialogen mellom lærar og elev er svært viktig for elevane si læring, kan våre funn vere ein indikasjon på ein tilbakemeldingskultur som heller forsterkar forskjellar enn utjamnar.⁷

I boken "Visible Learning" sammenfatter skoleforsker John Hattie resultatet av 800 metastudier av hva som fungerer i undervisningen, basert på 52.000 studier med til sammen 83 millioner elever. Hattie analyserer og drøfter 138 variablers betydning for læringsutbyttet. Øverst på rangeringen kommer elevens evne til å vurdere seg selv. Dette forutsetter imidlertid at eleven er i stand til å vurdere egen måloppnåelse opp mot læringsmål på et gitt stadium. Her er det mye som tyder på at den norske skolen fortsatt har store utfordringer, til tross for at bedre evalueringskultur har vært et prioritert område i norsk skole i mange år og en sentral del av Kunnskapsløftet, slik det bl.a. fremkommer i [St.meld. 30 \(2003-04\) Kultur for læring](#).

I en omfattende rapport fra OECD, der evaluering og vurderingspraksis i norsk skole gjennomgås, kommer de frem til at Norge har gjort en solid jobb med å utvikle verktøy for skolekvalitet, men mangler standarder for hva som kjennetegner gode skoler og god undervisning.⁸ Rapporten konkluderer med at norsk skole fortsatt har en svak kultur for læring. Både læremål og kriterier for kvalitet er, ifølge OECD, for utydelige. I rapporten

uttrykkes det også bekymring for lite sammenheng mellom vurderingstilnærming gjennom utdanningsløpet, og lite kunnskap om hvordan lærere gir tilbakemelding på barneskolen. OECD skriver eksempelvis:

In primary school, the focus is very much on boosting students' motivation and self-esteem using praise rather than challenging students to keep continuously improving. There are no clear rules on how teachers should communicate to students and parents and reporting practices are highly variable.

OECD skriver også at intervjuer med foreldre indikerte at informasjonen som foreldre og elever får vedrørende barnets fremgang og behov for forbedring, er utilstrekkelig. Konsekvensen er at elever går ut av grunnskolen uten en god forståelse av sine styrker og svakheter, eller læringsstrategier de kan ta i bruk for å utvikle seg kontinuerlig. Overgangen fra barneskolen til ungdomsskolen nevnes eksplisitt som utfordrende for elevene, ettersom karakterer først gis på 8. trinn.

As a result, at the end of primary education, students may not have a good understanding of their strengths and difficulties or of learning strategies that they can apply to improve continuously. The transition from primary to secondary education can be challenging for students in terms of assessment, as they first receive number marks in Year 8.

Vil karakterer hjelpe?

Det er tverrpolitisk enighet i Norge om at den norske skoler har utfordringer knyttet til vurderingskultur. Det kontroversielle dreier seg om hvorvidt karakterer på barneskolen er en del av svaret på denne utfordringen.

En tallkarakter sier i seg selv lite om elevens styrker og svakheter. Ei heller gir det eleven noen bedre innsikt i hva den må gjøre for å forbedre seg. Det er imidlertid ikke dette som er karakterens formål. En karakter gir en klar beskjed om i hvilken grad elevens måloppnåelse tilfredsstiller læringskravene på det gitte tidspunktet. Dernest er alle enige om at eventuelle karakterer i noen fag på barneskolen aldri skal være en erstatning for en faglig god skriftlig vurdering, slik den heller ikke er det på ungdomsskolen og videregående skole i dag.

Det synes å være god dokumentasjon på at dagens vurdering uten karakter på barneskolen, gir både elever og foreldre en for dårlig indikasjon på måloppnåelse og progresjon hos barnet. For elever som stort sett får oppmuntrende, men intetsigende, tilbakemeldinger av typen "godt jobbet", vil karakterer kunne gi foreldre en viktig indikasjon, som de ikke får i dag, på hvor langt eleven henger etter forventet måloppnåelse. I så fall kan et av hovedargumentene mot karakterer i barneskolen vise seg å være et av de viktigste argumentene for å prøve ut nettopp dette. Dersom karakterer vil virke demotiverende på svake elever, fordi mange lærere i dag velger å være utydelige overfor disse elevene, for å slippe å plage dem med kritikk, så betyr det at den norske skolen gjør disse elevene en bjørnetjeneste.

Elevlar med god sjølvtilitt tolkar ofte tilbakemelding som resultat av eigen dyktigheit, mens svakheiter og svake prestasjonar blir sett på som eit resultat av ytre årsakar ("Dårlig lærar" eller "Eg hadde ein dårlig dag"). Usikre elevlar tolkar ofte gode prestasjonar som resultat av ytre forhold ("flink lærer") og dårlige prestasjonar som resultat av indre faktorar ("Eg er ikkje flink"). Det kan difor ha liten effekt på eleven si kjensle av sjølvtilitt og evne til å prestere, om ikkje eleven er i stand til å relatere feedback til kvifor prestasjonen er god eller dårlig. Ufortent og uklar ros kan auke usikkerheita om resultatet og kan føre til "sjølvgrensande" strategiar", skriver Engelsen, Eide og Meling.

Dette siste er spesielt bekymringsverdig, dersom det stemmer at denne typen tilbakemelding i størst grad gis til faglig svake elever. Å holde det hemmelig for de svakeste elevene at de har svakheter kan kanskje føles snilt i øyeblikket, men hvis det medfører større langsiktige konsekvenser for disse elevene, er det egentlig en veldig dårlig måte å behandle dem på. Når kravene til progresjon er utydelige og svake elever ikke får ordentlige

faglige tilbakemeldinger, så kan resultatet i verste fall bli at man kun gir oppmuntring til svake elever og håper at det skal gå bra, mens forskjellene i stedet øker.

Det er dessuten grunn til å reise spørsmål ved hvorvidt det stemmer at karakterer faktisk virker så demotiverende på faglig svake elever som mange synes å tro. Svensk forskning kan tyde på det motsatte. I en forskningsrapport, utarbeidet av Anna Sjögren for Institutet for arbeidsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU) i Sverige, blir det slått fast at barn av høyutdannede foreldre gjør det best i en karakterfri skole, mens sjansene blir dårligere for barn av arbeiderfamilier.

Sjögren konkluderer med at "karakterer gagnar akademisk svake, sosialt vanskeligstilte barn".¹⁰ Hun antar at en mulig forklaring på dette kan være at kvantitative skriftlige rapporter er spesielt viktig for barn hvis foreldre er mindre trygge på eller i stand til å trekke ut relevant informasjon fra subtile kvalitative muntlige vurderinger. Sjögrens konklusjoner står også i direkte kontrast til antakelsene om at karakterer vil virke negativt på motivasjonen til faglig svake barn. I stedet finner Sjögren indikasjoner på at karakterer har en negativ effekt på de mest evnerike guttene.

Norsk Lektorlag har tidligere vist til forskningsrapporten fra IFAU, og har, i motsetning til Utdanningsforbundet, konkludert med at de er for karakterer fra 5. klasse. I en kronikk i Bergens Tidende argumenterer leder i Norsk Lektorlag, Gro Elisabeth Paulsen, for karakterer på barnetrinnet, både av hensyn til enkelteleven og av hensyn til skolen som system.¹¹ "Da karakterene ble fjernet fra barnetrinnet, var det et ledd i en skolepolitikk som gjorde norsk skole mindre kunnskapsorientert", skriver Paulsen.

I kronikken argumenterer hun for at en karakterløs barneskole kan ha ført til mer utydelige tilbakemeldinger, som igjen skaper større forskjeller. Hun påpeker at det er et godt pedagogisk prinsipp at unge får smakebiter av hva de vil møte senere, og at dette kan gjøre karakterer mindre skummelt og dessuten øvelse i å skille mellom sak og person. Paulsen trekker også inn et siste poeng som har vært lite fremme i den politiske debatten: Karakterer er ikke bare et virkemiddel vi bruker for å gi eleven en klar tilbakemelding, eller for å gi foreldrene konkrete indikasjoner på barnets faglige nivå. Karakterer gir også lærere viktig øvelse i å gi gode, presise faglige vurderinger.

Mange nyutdannede lærere har erfart at nettopp det å sette karakterer og begrunne dem overfor både elever og kolleger, er en øvelse som stimulerer til pedagogisk og faglig refleksjon og gir uvurderlig innsikt, skriver Paulsen.

Debatten om karakterer i barneskolen bør altså ikke kun handle om elevvurdering, men kan også sees i direkte sammenheng med behovet for å styrke lærernes vurderingskompetanse.

Praksis i andre land

Det styrker heller ikke argumentene mot karakterer at de fleste landene som ligger over Norge på PISA-rankingen, har karakterer på barneskolen i en eller annen form. Det gjelder riktignok de fleste landene som ligger under oss på PISA-rankingen også, men det er altså lite som taler for at karakterer har en spesielt ødeleggende effekt på elevenes læring i tidlig alder. Australia, Canada, Finland, Nederland, Tsjekkia, Estland, Polen, Østerrike, Irland, Slovenia, Korea, New Zealand og Singapore er alle eksempler på land som praktiserer karakterer på barneskolen og samtidig ligger høyere enn Norge på PISA-rankingen.^{12,13}

Finland toppet PISA-rankingen i 2000 og har ligget i tetsjiktet siden. Finland har, på grunn av sine imponerende resultater, blitt en internasjonal «snakkis». Finland omtales hyppig, på tvers av det politiske spekteret, som et skolesystem Norge må lære av.

Det nevnes imidlertid ikke like ofte at de fleste skoler i Finland starter med karakterer allerede i 4. klasse. I likhet med Norge begynner Finland først med obligatoriske tallkarakterer i 8. klasse. Skolene står imidlertid fritt til å starte før, og enkelte skoler begynner med tallkarakterer allerede fra det året barna fyller syv år.¹⁴ Dette er riktignok ikke den mest sentrale delen av Finlands skolepolitikk, og ikke det verken finnene selv eller internasjonale fagmiljøer fremhever som årsaken til den finske skolesuksessen. At Finland i en årrekke har kunnet vise til noen av de beste skoleresultatene i verden, samtidig som de har utstrakt bruk av karakterer på barneskolen, tyder imidlertid ikke på at de opplever karakterene som et problem.

Den finske praksisen med ulik bruk av karakterer på barneskolen indikerer også at det ikke er grunn til å være bekymret for, slik Trond Giske har sagt, at en forsøksordning vil føre til "problemer som flytter mellom skoler og må skifte mellom ulike systemer".¹⁵ Den finske skolen utmerker seg nettopp med liten ulikhet mellom elevene. OECD utroper også den finske grunnskolen til en av verdens beste i å oppnå utjevning og likeverd. Ulik praksis med karakterer i den finske grunnskolen ser altså ikke ut til å ha forsterket problemer mellom skolene.¹⁶

Konklusjon

Dette notatet er ikke ment som et innlegg for karakterer på barneskolen. Notatet baserer seg på et selektivt utvalg av studier, og det finnes annen forskning som trekker andre konklusjoner enn de rapportene det henvises til her. Dette notatet viser imidlertid at argumentene for karakterer på barneskolen ikke er så på kant med all forskning og faglige anbefalinger som debatten kan etterlate inntrykk av. Både motstandere og tilhengere av karakterer i barneskolen burde derfor ønske et forsøksprosjekt velkommen, slik at man kan få et bedre grunnlag for å vurdere effektene av karakterer på barneskolen som virkemiddel i en moderne norsk kontekst.

**Forfatter: Notatet er skrevet av prosjektmedarbeider i Civita, Kristian Tønning Riise.
kristian@civita.no**

Sluttnoter

- 1 Respons, Karakterer på 5. klassetrinn, Medlemsundersøkelse blant lærere i grunnskolen, april 2013, http://www.utdanningsforbundet.no/upload/Rapport%20-%20Karakterer_april2013.pdf
- 2 VG, "Røe Isaksen: Avlyser karakterer i barneskolen", 25. oktober 2013, <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10127581>
- 3 Arbeiderpartiet, 28.10.2013, <http://arbeiderpartiet.no/Aktuelt/Utdanning/Hoeyre-vil-snikinfoere-karakterer-i-barneskolen>
- 4 <http://www.regjeringen.no/pages/2084909/PDFS/STM200720080031000DDPDFS.pdf>, s. 30
- 5 VG, "Elever får ikke tilbakemeldinger av lærere", 12. oktober 2009, <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/elevavisen/artikkel.php?artid=574959>
- 6 VG, "Krever bedre tilbakemelding til elevene", 3. november 2009, <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/elevavisen/artikkel.php?artid=582520>
- 7 Spesialpedagogikk, 03,2009, Er "kjempebra" godt nok, av Knut Steinar Engelsen, Tord eide og Bjørn Meling
- 8 OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education, Norway, september 2011, av Deborah Nusche, Lorna Earl, William Maxwell og Claire Shewbridge, <http://www.oecd.org/norway/48632032.pdf>
- 9 forskning.no, Skole uten mål og mening?, av Hermundur Sigmundsson og Jan Erik Wiedemann, 19. november 2009, <http://www.forskning.no/artikler/2009/juni/222700>
- 10 IFAU, Graded children - evidence of longrun consequences of school grades from a nationwide reform, av Anna Sjögren, mai 2010, <http://www.ifau.se/upload/pdf/se/2010/wp10-07-Graded-children-evidence-of-longrun-consequences-of-school-grades-from-a-nationwide-reform.pdf>

- 11 Begrens Tidende, Ikke vent med karakterer, av Gro Elisabeth Paulsen, 20. august 2013, <http://www.bt.no/debatt/ikke-vent-med-karakterer-2950438.html>
- 12 I tilfellet New Zealand og Korea er det snakk om deskriptive karakterer.
- 13 <http://www.pisa.no/resultater/pisa2012/index.html>
- 14 Lektorbladet, 5-13, http://www.norsklektorlag.no/getfile.php/Filer/Lektorbladet%20%28filmappe%29/Lektorbladet_5_2013_nettsversjon.pdf
- 15 Aftenposten, Nå kommer nye søknader om karakterforsøk i barneskolen, 26. oktober 2013, <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/Na-kommer-nye-soknader-om-karakterforsok-i-barneskolen-7352308.html>
- 16 St.meld. nr 31 (2007-2008)